

Smokkelen in de schimmige
grensstreek met Duitsland

Alleen de maan ziet het...

Jenever, roomboter, eieren en tabak. Ja, zelfs complete varkens werden gesmokkeld in onze grensstreek. Van Duitsland naar Nederland, of andersom. Schimmige praktijken in het duister. De "romantiek" ervan was maar betrekkelijk: commiezen schoten met scherp en straffen waren niet mals. Wij pakten de fiets en verkenden een spannend stukje Noorderland.

TEKST EN FOTOGRAFIE JOLANDA DE KRUYF

Sst. Hoor jij wat? Het knarst geheimzinnig in het kreupelhout. De ademtocht stukt, wel een paar seconden lang. Het is een stormachtige nacht vol van belofte. Oostenwind en adrenaline jagen over de akkers in het grensgebied. Zompig niemandsland van sloten en beekjes, kronkelpaadjes. Donker en dicht struikgewas. Ideale omstandigheden voor praktijken die het daglicht niet kunnen verdragen. Vooral de oudere autochtonen in deze grensstreek kennen de verhalen die rond zoemen. Mannen als Wubbe Schoenmaker. In het dagelijks leven manager van De Vesting Bourtange, en onze smokkel-

gids van vandaag. Hij kent de wegen, de geheime sluip- en kruipdoorpaadjes, hij weet wat er speelde én speelt. Jarenlang zoog Wubbe de verhalen op, als zijn (inmiddels overleden) schoonvader op de praatstoel zat; tientallen had de man er paraat. Zo uit z'n blote hoofd. Spannende vertellingen als uit een jongensboek, doorspekt van avontuur, maar ook van constant gevaar.

ALLEEN DE MAAN ZIET HET

Het ritselt. Is het de wind wel...? Er klinken gedempte stemmen. Alleen de maan is getuige, een smalle sikkelt aan de hemel vannacht. Ze kiezen hun momenten, de mannen: hoe minder

'En werden ze onderweg onverhoopt toch gesnapt, dan prikten ze die blaas gewoon leeg'

licht hoe beter. Dat maakte het risico om betrapt te worden kleiner. En ook als het windstil was bleef het gilde van smokkelaars liever thuis; dan hoorde je elk takje knappen in het bosrijke gebied. Nee, woest en wild moest het zijn. Als je geen hand voor ogen zag, regen de geluiden smoorde en de grenswachten te dik gekleed waren om even snel een sprintje in te zetten. Dan, ja, dan ging een stroom aan levensmiddelen en levende have illegaal de grens over. Naar óf van Nederland, maar net waar de boel op dat moment goedkoper was.

Alleen die kleine maan ziet het. Hoe heimelijk, op de tast, mannen hun werk doen. Hoe geluidloos geheimen worden uitgewisseld. Slim verpakte zaken letterlijk onder de pet verdwijnen, achter de overjas bollen, bij de laarzen in worden gepropt. Een routineklus, natuurlijk. Een operatie als zovele, een dag als andere. Maar wennen doet het nooit. Het bonken van hun hart moet bijna hoorbaar zijn in het holst van deze nacht. Altijd zijn ze op hun hoede. Altijd loert het gevaar om gesnapt te worden. En reken maar dat er dan wat zwaait.

HUISGESTOOKTE "SPRIT"

Wát er werd gesmokkeld? 'Ja, alles natuurlijk,' zegt Wubbe Schoenmaker met een blik van "wat dacht je

dan". 'Werkelijk alles wat aan de overkant goedkoper was. Een enkele cent prijsverschil was al de moeite van het risico waard.' Eieren. Boter. Koffie. Aardappelen. Graan. Suiker. Chocolade. Zout. Vee. Noem het maar. En "sprit" natuurlijk. Veel sprit. Ofwel jenever. Huisgestookte spiritualiën in gigantische hoeveelheden. Wubbe licht dat tafereel beeldend toe: 'De drank werd in varkensblazen vervoerd. Heel sterk én elastisch materiaal; de mannen droegen dat op hun lichaam, onder de kleding.' Lucratieve handeltjes waren het. En werden ze onderweg onverhoopt toch gesnapt, dan prikten ze die blaas gewoon leeg. Zonde natuurlijk, want alle jenever vloeide weg, maar de commiezen konden je in elk geval niks maken.'

Verhalen als deze uit een niet eens zo heel grijs verleden, ze zijn om van te smullen. Met een hoofd vol trappen we af op deze vroege ochtend, van camping 't Plathuis ("plathuus" zeggen de Oost-Groningers). Een paar honderd meter maar van de schitterende vestingstad Bourtange. Nog weer een paar slagen met de trappers en je fietst al op Duitse bodem. Vaak zonder er erg in te hebben trouwens. Een bord of paaltje is maar zo gemist. Met het afschaffen van de grenscontroles, in 1993, verloor de streek veel van z'n

Aan de overkant van de sloot ligt Duitsland

Meerdaagse Smokkelroute

Overall in de – tot 1993 gesloten – grensstreek tussen Nederland en Duitsland werd gesmokkeld. Wie aan dat thema een korte vakantie wil vastknopen kan de Smokkelroute fietsen. De tocht van circa 180 kilometer verbindt het maritieme Emsdal, Papenburg en kleine Duitse dorpjes met Nederlandse plaatsen als Ter Apel, Bourtange, Vlagtwedde en Bellingwolde. De route is herkenbaar aan geelblauwe schildjes en voert afwisselend langs beekjes en bloeiende velden, bossen, akkers en kronkelpaadjes. Kijk voor alle etappes op www.united-countries.net.

'In het donker dachten mensen dan dat ze achterna gezeten werden door die hond, en dat het hier spookte'

formaliteiten. Voor sommigen ook wel wat van z'n charme. Controleposten raakten onbemand, slagboomen in onbruik. Er was ineens vrije doorgang.

EEN OUDE GRENSPOST

Sporadisch zijn nog objecten van vóór de Schengentijd herkenbaar in het straatbeeld. De eerste komen we even buiten Bourtange tegen; het is de voormalige grenspost met Neurhede, ernaast het douanekantoor dat nu dienst doet als woonhuis. De Bisschopsweg gaat aan Duitse kant naadloos over in de Bourtanger Strasse. De oude Duitse slagboom vermeldt dat doorgang verboden is tussen tien en 's avonds en half zeven 's morgens. Alsof de smokkelaars in het achterland zich daar iets van zouden aantrekken...

Spooklaantje. Schmuggelpad. Dodte Man Weg. Weg am spanischen Tief. Het zijn wegen en weggetjes bezaaid met grote en kleinere verhalen die tot de verbeelding spreken. Sluiproutes die herinneren aan smokkel op grote schaal of verwijzen naar tijden van oorlogsvoering. De fantasie slaat hier, ook in het volle licht van een zomerdag, gemakkelijk op hol. Neem het "Spooklaantje". Een smal, onverhard zijpaadje van de Bisschopsweg. Nu niks griezeligs

meer aan, integendeel: aan het eind – laat de fiets hier maar even staan – wacht een bloemrijke verrassing achter het klaphek. Daar begrazen runderen en konikpaarden de percelen van Het Groninger Landschap. Het ziet er geel van boerenwormkruid. Een prachtig stuk landschapsschoon dat uitnodigt voor een wandeling (houd wel afstand van de wilde dieren) en waar bijzondere soorten als blauwe knoop, beemdkroon en valeriaan nog de ruimte krijgen. Wubbe vertelt intussen. Over de vermeende "grote zwarte hond" die geregeld achter de mensen aanjog op het Spooklaantje. Een onbestemd geluid achtervolgde hen op duistere, nachtelijke escapades. 'Het was mul zand, dat hoorde je stuiven en knisperen. In het donker dachten mensen dan dat ze achterna gezeten werden door die hond, en dat het hier spookte.'

BIGGEN, KOEIEN EN PAARDEN

Maar de meest beruchte smokkeltracés liepen toch

Smokkellusje met Noorderland

Voor een korte kennismaking met de spannende smokkelcultuur hoef je niet ver over de grens te gaan. In de directe omgeving van de historische vesting Bourtange ligt een wijdvertakt netwerk aan smalle sluiproutes door een tegenwoordig idyllische streek. Aan een beetje inlevingsvermogen én een fijne fiets heb je genoeg. Tip voor een kleine smokkellus, naar wens uit te breiden:

Rijd vanuit Bourtange de Bisschopsweg op. Neem de eerste afslag LA (Bakovensmeeweg), rijd LA de Tussenweg op en dan RA de Redouteweg op. Naar wens onder of boven het oude vestingkanaal langs tot de Redoute Bakoven.

Dit verdedigingswerk ligt nog mooi intact in het landschap. Volg RA fietspad De Rille, rijd 2 km RD en neem de afslag RA (Grünerweg): je bent op Duitse bodem. Aan het eind RA (Hauptstrasse), naar wens eerste RA (Raiffeisenstrasse) of tweede RA (Eichenstrasse) die uitkomt op de Koeweg. Aan het einde weer LA De Rille op. In dit rondje zitten de van oudsher belangrijkste smokkelwegen.

Voormalig
douanekantoor

wel langs de Zwarteweg en de Groeneweg, de Raiffeisenstrasse en vooral de Koeweg, die op Duits grondgebied Kühweg heet. En wat dacht je van de Pallert, een buurtje ten zuiden van Bourtange? Een populaire streek voor clandestiene handeltjes, weet Wubbe. 'Omdat het direct grensde aan een groot Duits bosgebied. Daartussen werden kisten boter en zelfs hele koeien gesmokkeld.' De smokkelbrigade had een compleet arsenaal aan trucjes en slimigheden om het doel te bereiken. Bekend zijn de verhalen van paardensmokkel: met twee dieren aangespannen voor de wagen ging een boer 's morgens de grens over en 's avonds, als de dienders elkaar hadden afgewisseld bij de controlepost, kwam hij met één paard voor de wagen weer terug. Varkens waren weer

een ander verhaal. Die lieten zich letterlijk niet voor een karretje spannen. Biggetjes gingen doorgaans op de rug de grens over, maar omdat de dieren het zomaar op een krijsen konden zetten (en dat geluid kon geen commies ontgaan), werd hun bek vaak volgestopt met groene zeep.

MARGARINE OP DE RUG

Van grensbewoners is bekend dat ze – ook in deze eenentwintigste eeuw – graag even shoppen bij de Oosterburen. Voor een goedkope tankbeurt of een bezoek aan de supermarkt. Euro's besparen, een sport voor sommigen, maar clandestiene ruilacties tussen de buurvolkereen zijn niet meer nodig. Voor de oorlog ging nog veel margarine, die in Duitsland goedkoper was, de Nederlandse grens over. Partijen boter werden op ingenieuze wijze vervoerd; kistjes met boter werden op de rug met riemen vastgemaakt. Werden de mannen gezien, dan wisten ze zich razendsnel van hun verdachte bagage te ontdoen. De kistjes werden dan over het hoofd geschoven, waarbij vaak ook de pet meekwam en moesten ze het op een lopen zetten, dan werden ook de klompen snel uitgeslingerd. Wubbe lacht: 'Er zijn verhalen bekend van mensen die dáár weer van profiteerden, net deden of ze bij de douane hoorden en

*'Daartussen
werden kisten
boter en zelfs
hele koeien
gesmokkeld'*

Op de Duitse toer

De smaak te pakken in Duitsland? Geniet vlak over de grens van het Neuheeder Moor, een prachtig natuurgebied in het Emsland. Het is ook heerlijk om, in meer oostelijke richting, eindeloos langs de oevers van de Ems te fietsen. Met bijvoorbeeld een stop in het dorpje Aschendorf of in Papenburg met z'n wereldberoemde scheepswerf Meyer. Kijk voor aantrekkelijke grensoverschrijdende fiets- en wandelroutes op www.grensbelevens.nl. Liever in eigen land blijven? Bourtange is een mooie uitvalsbasis voor het verkennen van de Groninger regio Westervolde. Informeer bij de Vesting Bourtange: www.bourtange.nl of via www.westervolde.groningen.nl.

'Hingen de pijpen naar beneden dan waren de commiezen in het veld'

dan een heleboel boter, maar ook petten en klompen buit maakten.'

Er werd ook contrabande (smokkelwaar) via waterwegen weggesluisd. 'Door het kanaal, dat gebeurde veel hoor. De goederen hingen aan een klosje touw dat langzaam werd afgerold, en als 't schemerde trok je de spullen zo door het water ongezien naar de overkant. Natuurlijk was het wel gevaarlijk,' zegt Wubbe, 'de commiezen schoten met scherp. Het was geen kinderspel.' Maar de smokkelaars kenden de streek als hun broekzak en waren vindingrijk. 'Er waren veel seinmethodes om elkaar te waarschuwen. Signalen die iedereen wel kende. Stond de schoffel voor het huis in de grond, dan wist je: opgepast, er is douane aanwezig.' Sommige mensen woonden zo dicht bij Duitsland, dat ze de jenever bij wijze van spreken vanuit een zijdeur over de grens konden gooien. 'Er werd verschrikkelijk veel verdiend,' zegt Wubbe Schoenmaker. 'Mensen waren arm en het werk loonde de moeite.' Aan beide kanten van de grens waren hulpjes en maniertjes om ongezien en

uit handen van de douane te blijven. Wubbe: 'Bekend is dat mannenonderbroeken met lange pijpen aan de waslijn werden gehangen. Hingen de pijpen naar beneden dan waren de commiezen in het veld, maar hingen ze omhoog, in de vorm van een V, dan was de kust veilig.'

DRUGS OP GROTE SCHAAL

We zijn weer terug op de Koeweg en de kruising met De Rille en Dagpauwoog. 'Er wordt nog steeds wel gesmokkeld,' verklaart de gids. Bier en sterke drank zijn veruit favoriet. Daar kleeft een sfeer van romantiek aan. 'Maar wat tegenwoordig nog op grote schaal over de grens gaat zijn drugs,' weet Wubbe. 'En dat voelt toch anders, misdadiger. Minder heroïsch en romantisch dan de waar van vroeger.' Wubbe (62 nu) memoreert zijn eigen avonturen: 'pak 'm beet veertig jaar geleden deed ik het ook; we smokkelden toen sigaretten, dat was wel lucratief hoor.'

Niets wat praktijken van dat kaliber verraad op het lieflijke fietspad van betonplaten, dat langs de sloot in kaarsrechte lijn naar de Redoute van Bourtange koerst. Wij hebben het netjes gehouden. Geen spiritualiën, geen slof tabak onder de jas. Onze enige smokkelwaar bestaat uit een onschuldig bosje bloemen uit de Duitse berm. <<

Fiets huren op de camping

De knusse, door groen en waterpartijen omzoomde familiecamping 't Plathuis in Bourtange is een ideaal vertrekpunt voor een tochtje sightseeing. Een intiem en gastvrij terrein voor gezinnen, rustzoekers en natuurliefhebbers. Naast de kampeerveldjes zijn er plekken voor campers en trekkershutten. Er is een speelvijver met zandstrand en 't Plathuis grenst aan de jachthaven, waar ook gevist kan worden. In de gezellige kantine liggen 's morgens de verse broodjes klaar en genieten gasten van een hapje en drankje. Je kunt hier op afspraak fietsen in alle soorten en maten huren. Wij kozen voor de e-bike. Info: www.campingplathuis.nl.

NOORDERLAND LEZERSAANBIEDING

Ook tot rust komen op camping 't Plathuis? Alleen voor Noorderlandlezers geldt de aanbieding:

7 NACHTEN BOEKEN = 6 NACHTEN BETALEN

Voor meer informatie over deze aanbieding kun je bellen met camping 't Plathuis 0599-354383.

Deze aanbieding is geldig tot 1 november 2014.

